

Dobos Marianne

A hit és a szeretet ereje a Gulagon

A századik születésnapjának betöltését követő hónapban, 2017. január 15-én tért az örök hazába Olofsson Placid atya. Szerencsém volt életéről szóló beszámolóinak egyikét meghallgatni, és beszélgettem is vele. Ezeknek és az életrajzi könyvének van egy mondata, amelyet mindig csillogó szemmel, mosolyogva, mély átéléssel, felemelt hangerővel mondott el, és sohasem felejtette ki: „Én voltam a legboldogabb ember az egész nagy Szovjetunióban, mert megtaláltam a hivatásomat!” Az emberekért, a felebarátért tenni, áldozni, mindent felvállalni, hiszen Jézus is az emberi szenvedést választotta megváltása eszközeként. Bármennyire megdöbbenő – írja egy helyütt Placid atya –, ez volt az ő isteni bölcsessége. Hiszen értelmet adott még a szenvedésnek is. Ezzel magát az emberi szenvedést is megváltotta. Az ember a krisztusi megváltás után is szenved. A szenvedés nem tűnt el a megváltással, de már egészen másképp lehet kibírni, elviselni. Amennyiben tudatosan Jézus Krisztussal együtt szenved az ember, részese lesz a megváltásnak, és ez hallatlanul megemeli szenvedésének értékét. De ilyesmire, az emberi szenvedésbe való besegítésre csakis Jézus csodálatos isteni bölcsessége gondolhatott.

Mert hogyan tovább, mikor emberi szemmel véget ért az élet? Amikor a jelen poklából a szabadulásra, de még ezeknek a pokolbeli szenvedéseknek a túlélésére való esély is igen csekély?

Ekkor jön a segítség: az isteni kegyelem, és a Végtelen Jövőbe, az Örök Életbe vetett hit ajándékával megsokszorozza az elgyötörtek erejét, állóképességét. Mondjuk ki, a gyűlölettel szemben szeretetben kovácsolódnak össze egymással és más népek velük együtt hasonlóan rabszolgasorsban szenvedőivel az összetartozásban és az egymás iránti megértésben.

„Németh László plennitisznek nevezi – az orosz plennij, azaz fogoly szóból képezve – azt a beteges lelkiállapotot, amely az első világháborúban hadifogságba esett, majd szibériai lágerekben tengődő magyarokon is erőt vett. Többek között művelt édesapján, aki meg volt győződve arról, hogy rájött a világ ősnyelvének titkára. A második világháború után újabb hazakutató kór támadt, az emigrítisz: a nyugatra menekült magyarságból mind többen igyekeztek áttörni forradalmi elméletükkel az álszent szocialista tudományosság falán. Mintegy maguk igazolására is hangsúlyozván többek között, hogy a besenyők soha nem voltak olyan erősek, hogy a magyarokat elűzzék szállásaikról; hogy a magyaroknak soha eszük ágában sem volt nomadizálni, mert a világ legfejlettebb városiasságával rendelkeztek, és így tovább, felemlégetve mindazt a romantika korabeli és két háború közötti 'őstörténeti ténymegállapítást', melynek végkövetkeztetése mindig szomorú összeesküvés-elmélet volt.

De ha valaki kirekesztődött is hazájából – mert kirekesztették –, azért

még szeretett volna érte tenni. Legalább az őstörténeti bölcsek kövének felfedezésével – ami ugyancsak a fogolylélektan rejtelseivel függhet össze.”

A magyar származású Rupert Rafael *Gulag – Az elrejtett világ* című kötete Londonban, angol nyelven jelent meg 1963-ban. A magyar kiadására 1989-ben volt ugyan már próbálkozás, de csak 2007-ben jelent meg. A Szovjetunió számos koncentrációs táborainak egyike, amelyben a szerző is hosszú éveket töltött, a Dubrov-körzet 10. számú lágere volt. Amint az egyik táborlakó, egy észtországi néprajzos magyarázza meg társainak, „azon a tájon élünk most, ahol őseink, és valamennyi finnugor nép eltöltött vagy százötven évet, mikor Ázsiából elvándoroltak a fenyegető mongol hordák által kiszorítva. Mikor elérték Európa határát, két ágra szakadtak. A finnek, észtek észak felé tartottak, a másik ág, a magyarok délnyugati irányba vonultak tovább. Engem mint magyart – folytatja a gondolat-sort – egészen megragadott, hogy mordvinokkal találkozom, olyan nép tagjaival, akik a vándorlás során nem jutottak olyan messzire, mint mi vagy a finnek. Azon voltam, hogy nyelvbéli rokon vonásokat fedezzek fel.”

Talán nem véletlen, hogy összetartás, megértés és életet mentő, de ezzel saját életét veszélyeztető segítségnyújtásig kiterjedő barátság alakult ki a nyelvcsalád tagjai között. A táborlakók nemcsak a vagy tizen-négy külföldi nemzet foglyai voltak, hanem körülbelül ugyanennyi nemzetiség a Szovjetunió állampolgárait alkotó nemzetiségek tagjainak sorából is kikerült. Jellemzésük vallási szempontból fontosabb, mint néprajzi különbségeik szerint. Az oroszoknak az, az átlagéletkorát tekintve hetven

éven felüli nemzedéke, akik még a cári hadseregben szolgáltak, műveltek voltak, nyugati nyelveket, németet, angolt vagy franciát beszéltek, és legfőképpen meglátszott rajtuk a keresztény neveltetésük, amely a türelmes kitartásban, a 'Kövess engem!' felszólításnak a teljesítésével, a hosszú túléléshez segítette őket. A támaszuk volt Jézus Krisztus, szeretetében bízva éltek. A kezdeti, 1917-es kommunistákból, az eszméből már kiábrándult, de a vallásban is hitehagyott ötvenesek korosztályából kikerülő nemzedékből ugyanúgy, mint a vallástalanságban nevelkedett fiatalabb rétegből hiányzott az erkölcsi alap, a tartás, amely a hívó emberekre jellemző. Ők azután, a sok szenvedést látva, ha nem is a krisztusi tanokkal alátámasztott indíttatásból, de lassacskán magukra is érvényesnek tartották a „Szeresd felebarátodat!” parancsát, és az abból származó, „Ne lopj! Ne ölj!” törvényét. Mindenkinek segítségére voltak ebben bölcsességükkel és filozofikus nyugalmukkal a táborban élő különféle elnevezésű papok. Féltre tették saját fájdalomukat, családjukért való aggódásukat, a közösség szolgálatára fordították minden erejüket és energiájukat. Pusztán a morális tartásuk vigaszt és példát jelentett.

Rózsás János ebben az évben a Szülőföld Kiadó gondozásában posztumusz megjelent *Ködbevesző múlt* című kötetében egy fejezet *Az ortodoxia tegnap, ma és holnap* címmel egy, a Magyar Televízió 1. csatornáján 2002. június 26-án elhangzott előadását is tartalmazza. Ezt olvasva, meghatódottan láttam, mennyire összhangban vannak a hitről és a felebaráti szeretet gyakorlásáról szóló szavai a két szerzőnek. Közel tízéves rabságának első helyszíne Odessza volt. Zsákcipelés az addig ismeretlen

raktárhelyiségbe, melyben suttogva szól hozzá, az orosz nyelvet még nem ismerőhöz, egy szakállas bácsika, az idős raktáros rab, és körbemutat a kezével. A látványból érthetővé válik számára, hogy íme, ez a templomrombolás. A romjaiban is felemelő, csodálatos helyiség volt valaha a börtönkápolna. Rabságának következő állomáshelyén, az ukrainai nyikolajevi kényszermunkatáborban egy pópával ismerkedett meg 1945 áprilisában. Németül beszélgettek, feltárult az a sors, amely valószínű nem egyedi volt. Hozzá hasonlóan voltak sokan, mondhatnám így, a keleti blokkban, akik felszentelt papként, ez esetben felszentelt püspökként is, civil foglalkozásban gyakorolták élethivatásukat Isten dicséretét és a felebaráti szeretetet. Ő sebészorvos volt egy kijevi kórházban. A német megszállás idején nyíltan vállalta egyházi hivatását is. Mikor a szovjetek visszafoglalták Ukrajnát, ezért 10 évre ítélték. De később még ezt is kevésnek találták, újratárgyalva sorsát, lehet, hogy halálra ítélték és kivégezték. Az idősebb generációhoz tartozó kemény tartású pópák vagy a legszigorúbb speciális börtönlágerekbe kerültek, vagy lassan behaltak a szenvedésekbe. Érkeztek a fiatalabbak, ők is 10-20-25 év kényszermunkára ítélték. Már a szovjet papi szemináriumokat végezték, és nem titokban, de állami engedéllyel szentelték fel őket. Igazán mélyen vallásosakat, és a hitért, vagy a felebaráti szeretetért akár a mártírhalálig is kiállást vállalókat nemigen lehetett találni közöttük. (Mint nálunk a békepapság – szól a valószínűleg igen találó megjegyzés.) A pástor nélkül maradt nyájban azonban jobbra ott volt a jóakarát az Isten áhítatos tiszteletére. Amikor a papokat elhurcolták, a templomokat kifosztották, eléget-

ték az imádságos- és misekönyveket, a kicsiny nyáj emlékezetből írta le, és a füzetekbe letisztázott szöveget titokban osztották meg egymással. A sok letartóztatás után egyre inkább romlott szövegek maradtak az üldöztetés tudatában is az Isten tiszteletét és a felebarát szeretetét vállalóknak. De jó volt az az ima úgy is.

Miközben olvastam, eszembe jutott Vörösmarty Mihály *A szent ember* című verséből néhány sor:

Embereknek hangzik a szó,
Isten szív után ítél:
Aki hisz, szeret, remél,
Az jobbához feljutandó.
Csalfa szívre, cifra szóra,
A szerencsés hazudóra
A világ hallgat bolondúl:
A magas menny meg nem indul.
Téged isten
Jól megértett,
Életedben
Angyallá tett:
Mondd tovább is bátran szent imádat,
És ne rettegj semmi földi vádat.

A verset azért érzem különösen is ideillőnek, mert az abban leírt példázatot Temesvári Pelbárt is, de a száműzésben Mikes Kelemen is leírta. A szív legmélyebb indulatai sokszor fakadnak úgy fel az emberben, hogy az átok imádsággá és az imádság átokká változik.

„Nem hiszem, hogy káromkodásban vétkes vagyok, legfeljebb oly módon, mint Vörösmarty Szent Embere, aki azt imádkozta egyre 'Legyen átkozott az Isten!', mert egyebet nem tudott, de az Úr hőbb és igazabb imának fogadta az átkozódó szavakat, mint az álszentek langyos könyörgését” – írta mindezt az első világháború általa megismert, megélt borzalmainak hatása alatt Babits Mihály.

Ötven évvel ezelőtt, 1967. március 11-én helyezték örök nyugalomra Kodály Zoltánt. A temetése a ravatalánál a neki kijáró állami pompával és hivatalos méltatásokkal történt, de a sírnál a gyászbeszédet barátja, lelkiatyja, Dr. Nádasi Alfonz mondta.

Illyés Gyula *Bartók* című verséből idézem azt a köszönetet, melyet most a magam nevében mondok ki, de hiszem, hogy velem mondják ők mind, akiknek mint táborigyelmező állandó lelki és táborigyelmező támogatást nyújtott. Ahelyett, hogy elbújt volna otthon vagy a rendházban, önként ment a hadosztályával. Nem hagyta magukra sem a fronton, sem a fogságban azokat, akik megbíztak benne.

Te megbecsülsz azzal, hogy fölfeded,
mi neked fölfedetett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.

Köszönet érte,
az erőért a győzelem-vevéshez
a poklon is.
Ím, a vég, mely előre visz.
Ím, a példa, hogy ki szépen kimondja
a rettenetet, azzal föl is oldja.
Ím, a nagy lélek válasza a létre
s a művészi, hogy megérte
poklot szenvednie.
Mert olyanokat éltünk meg, amire
ma sincs ige.

Kodály Zoltánról ismerünk egy-egy anekdotát, ami a nagy művészekre amúgy igencsak jellemző gyermeki naivitásáról szól.

Mégis, amikor Dr. Nádasi Alfonz *Hadifogolynaplóját* olvassuk, keserűen bár, de mosolyra kényszerülünk néhányszor a zseni ártatlan elképzeléseit olvasva. Az 1909-ben született paptanár első állomáshelyén, Sopronban ismerkedett meg a Mesterrel, és ez a találkozás mindkettőjük életében meghatározó lett. A zeneszerző érdeklődését felkeltette az „Éneklő ifjúság” mozgalmat szervező görög–latin szakos, majd a háború után orosz szakot is végzett, hatalmas antik műveltséggel és zenei érzékkel is megáldott személyiség. 1940-től, amikor már Budapesten éltek mindketten – ahogyan a könyvben olvasható –, és heti rendszerességgel találkoztak, együtt olvasták a görög és latin klasszikusokat, a szentírási, a liturgikus szövegeket, valamint az egyháziatyákat.

„Mikor 1940-ben arra kért, hogy tanuljak meg oroszul, magam is kértelkedtem ennek szükségességében. Mikor elbúcsúztunk a bevonulás előtti napon, egyetlen gondja volt: szerezzem meg neki ezeket a könyveket... (Nagyra értékelte ugyanis a Szovjetunióban történő népdalgyűjtést, és az azzal kapcsolatos publikációkat, és mert ezek csak eredetiben voltak olvashatóak, azért kérte a kiadványok megszerzését és a nyelv elsajátítását.) Emma néni nagyot nevetett, miközben Zoltán bácsi írta nekem cédulára a könyvcímet.

– Zoltán, neked szép fogalmaid vannak a háborúról! Azt gondolod, hogy Alfonzot azért küldik ki, hogy összekötetést teremtsen a Szovjet Tudományos Akadémiával. Ne is add oda neki azt a cédulát!

– Miért ne – válaszolta a maga szokásos ártatlan naivságában. – Majd lesz neki valami szabad ideje, hogy bemenjen egy kereskedőhöz. És aho-

gyan ismerem, ha megteheti, meg is hozza.”

Emma néni a frontra indulónak ajándékozta a XII. Piusz pápától kapott rózsafüzérét. Azt bizony valóban a pápa sem gondolhatta, mi lesz a sorsa ennek az ajándéknak, hogy „valaki Oroszországban a szíve feletti zsebben tartja, és onnan veszi elő a nap különböző óráiban”.

Arra a beszélgetésükre, amikor 1944 novemberében Budapesten átlomászva felkereste Kodály Zoltánt, így emlékezik:

„Kora reggel kimentem atyai jó barátomhoz, Kodály Zoltánhoz a Völgy utcába. (...) Beszélgetésünk egyetlen témája a nyilasok és a németek viselkedése volt. Teljesen egy véleményen voltunk. Zoltán bácsi nagyon megöregedett. Emészti a haza sorsa. A zseni mindent jobban átél, mint mi közönséges halandók. Mikor búcsúztunk, megdöbbsentett a kérése: szerezzek neki géppisztolyt, mert ő nem adja ingyen, ha a házába betör az orosz. Mondtam, hogy ez lehetetlen. Akkor legalább a pisztolyomat adjam neki. Ez is lehetetlen. – Éppen ő kér ilyet, aki még egy legyet sem tudna agyonütni. De teljes mértékben megértettem. Kikísért a kapuig. Ott megölelt, de azután megint a zseni: 'sikerült-e megszerezni a könyvet, aminek a címét felírtam?' 'Sajnos nem.'”

Nádasi Alfonz nem kérte Kodály segítségét, aki pedig sokakat felmentetett, ahhoz, hogy a katonai szolgálat alól őt is felmentsék, nem engedte ezt igazságszeretete és a helytállás szükségességébe vetett hite. Akkor azonban, amikor 1945. február 12-én fogságba esett, és ennek híre Kodályhoz is eljutott, ő azonnal cselekedni próbált:

„Elmentem Vorosilov marsallhoz, és kértem, hozzanak vissza a fogságból. A szárnysegéd felvette az adato-

kat. A marsall mentegetőzött, hogy most olyan zavarosak a körülmények, hogy semmi összeköttetés nincs azokkal, akik a foglyokat szállítják. De kér, hogy három hét múlva menjek vissza, akkor tud felvilágosítást adni. A jelzett időre visszamentem. A marsall sajnálattal közölte, hogy már nem vagy Magyarország területén. Ott pedig nincs hatalma rendelkezni.”

„Rögtön mondtam Kodály tanár úrnak, hogy Vorosilov éppen úgy hazudott, mint minden orosz. Ki hiszi el, hogy egy marsall ne tudná elintézni egy másik marsall területén, ha valamit kér. Egyébként is nyilvánvaló a hazugság, mert hiszen a fogságból több főkommunista rokona már egy év után visszakerült. Meg is mondta az orosz táborparancsnok, hogy kifejezetten a Kommunista Párt vezetőségének kérésére mehettek haza. De elmondhatatlanul örülök, hogy nem sikerült Kodály közbenjárása, mert így sok jót tehettem másokkal a legembertelenebb körülmények között is.”

Már a fogság kezdetén elmondta azt, amire a tábori lelkészi lelkiismerete indította:

„Kedves Bajtársak! A különböző hírek ellenére kijelentem, hogy igenis fogságba visznek bennünket a Szovjetunióba. Lehet, hogy évekig nem juttok szentmiséhez, szentségekhez. Ezért általános feloldozást adok azok számára, akik őszinte szívvel megbánják bűneiket, és közösen elmondjuk a Confiteort (magyarul), és elégtételül szintén közösen mondjuk ezt szívből: 'Jézusom, szeretlek!' Kérem a protestáns testvéreimet is, hogy szintén keltsék fel a tökéletes bánatot velünk együtt. Utána általános feloldozást adok. Ha pedig közben kolompolnak, menjenek nyugodtan vacsorázni, jöjjenek vissza, folytatjuk a szentmisét, és nyugodtan jöjjenek áldozni.

Nem kellett sokáig várni. Éppen a passió végén jön a repedtfazék hang a kolombból. Mondtam nekik, hogy nyugodtan vacsorázzanak, és csajkával együtt jöjjenek vissza, hogy ne sok időt veszítsünk. Így is történt.

Ugye, Jézusom, nem haragudtál, mikor azt láttad, hogy egymás után jöttek vissza, közben kanalazták a kását. Csörögtek a csajkák. Kaparták az utolsó morzsát is. Ezalatt fenn álltam az oltárnál és vártam nyugodtan.

Folytattam a misét. Áldozás előtt ismét rövid lelkiismeret-vizsgálatot tartottunk azok számára, akik esetleg elkéstek a mise elejéről és kinn rekedtek az udvaron, nem tudván semmiről, mi folyik benn. Fölkellettük ismét a tökéletes bánatot.

Utána boldogan jöttek áldozni, illetve én mentem le közéjük, mert olyan zsúfolva voltak, hogy nem tudtak volna mozogni.”

A pápa sem gondolta volna... Meg a folytatást sem... Krisztussal a Golgotára...

Elkezdődött, már rögtön a mise magasztos pillanatai után, mert mi is történt kifelé jövet a teremből?

„Pfuj! Disznó! Hazaáruló! Ahelyett, hogy lelket verne belénk, azt pofázza, hogy orosz fogságba jutunk!

Elkezdtek leköpdösni. Egyetlen szót sem szóltam. Csak törölgettem a köpéseket, és jól megnéztem őket. Egyetlen ismerős se volt köztük. Ez megnyugtató, hogy olyanok voltak valamennyien, akiknek fogalmuk sem volt, mi mindent tettem a fronton a bajtársakért. Főleg nem tudták azt, hogy mennyiszor igazam lett ilyen forró helyzetben. Fölajánlottam nagybőjti önmegtagadásnak.”

Azután nagyhétfőn reggel beva-gonírozás, és a negyvenkét vagonból álló szerelvény, egy a megszámlálhatatlanul sokból elindult felfelé a

XX. század keresztútjainak egyikén. Azon utak valamelyikén, amelyekről oly kevés megbízható adattal, ismeretessel szolgálnak a történelem-könyvek. A kis, bár az évek során egyre bátrabban gyarapodó számú memoárirodalom és az 'oral history' az, amire támaszkodhatunk.

A fogságból 1947 júliusában hazakerült szerzetes nem sokat mesélt a környezetének vagy a tanítványainak az átélt borzalmakról, hacsak pedagógiai célzattal nem, de igen ritkán azt is. Kéziratait, melyeket élete veszélyeztetésével, de hazamentett, gondosan őrizte. Túl a nyolcvanadik évén kerültek legépelésre, és ekkor adta át kedves tanítványainak, azzal, hogy életében egyetlen sor se jelenjen meg azokból, viszont halála után, az utókor okulására, keressenek módot közreadására.

Bár talán egyszer, 1947-ben, a szabadulása utáni tanévkezdetkor tett kivételt. A premontreieknél Gödöllőn. Csodálatosan szép házi ünnepség volt ez. Mert a fogságban, a rablott holmik ruhabálájának egyikéből egy alkalommal kilógott a szívük számára értékesnek látszó rongydarab csücske. Zászló vagy oltárterítő. A foglyok éles szeme azonnal észrevette, és oltárterítő vagy zászló voltát gyanítva, el is határozták, hogy visszaszerzik. Mikor a raktáros, aki a szokásosnál jobban be volt rúgva, elaludt, és így „ébersége” kijátszható lett, a bajtársak óvatosan megszerezték azt a valamit. Zászló volt. Megcsonkított, kivágott közepű zászló, de a behímzett szövegből egyértelmű, hogy a gödöllői premontrei gimnázium cserkészcsapatának zászlója. Közepében Rákóczi képe ékeskedett előzőleg, mint itthon kiderült.

Az ifjúság! A gyerekek! Mit jelentenek ők egy nemzet számára? Nehezen

tudnék erre szebb mondattal válaszolni: „Fülembe cseng a lengyelek nagy pátriárkájának, Sapiecha bíborosnak az üzenete: 'A lengyel nép legnagyobb kincsét, jövőjének biztosítékát, hazánk ifjúságát bízunk gondviselő kezeitekre. Úgy sáfárkodjatok vele.'” – Varga Béla emlékezett a szavakra 1989-ben. Ötven esztendővel azután, hogy 1939-től lengyel középiskola és líceum működött a háború idején, egész Európában egyedül Balatonbogláron.

És a csodálatos felhatalmazás ismeretével térve vissza a légervilágba, még megrázóbb a szeretet erejére rácsodálkozni. Abban az ördögi infernóban, ami nemcsak a légereken belül volt, a Szovjetunió útjain, és ez már a háború előtt olvasható volt a lapokban, elhagyatott gyerekek bandába verődve kóboroltak, loptak, raboltak, sőt gyilkoltak is. Összefogták őket. Milyen szörnyű látvány: negyvenkét gyereket huszonhét fegyveres őr kísér, és mert a gyerekek állandóan kilépnek a sorból, az őrök kézzel, puskatussal, géppisztoly agyával taszigálják őket vissza. Hihetetlen szigorú a tiltás. Nem szabad kapcsolatot keresni a gyerekekkel. De még egy újabb drótkerítést is húznak az orosz gyermekek és a magyar felnőtt sorstársak közé. 14-15 évesek, de kiderült, vannak még fiatalabbak is közöttük, akad 8 éves is. Ahogy olvasom, megjelenik lelki szemeim előtt a film, a *Valahol Európában*.

Gyerekek. Ezek nem lehetnek gonoszok, mennyi jó arcú van közöttük. Zsonganak a gondolatok a tanár eszében. Nem, még nem fertőzte meg őket a „kommunista, nihilista, agyafúrt, sátáni szellem”. Mindkét szülőjét elveszítette a legtöbbjük. Család nélkül, felnőtt irányítás nélkül hányódtak. Szánandóak voltak. Ha a gyerekfoga-

lom torzképeivé is tették őket a körülményeik, gyerekek voltak. Jövőjükön nem gondolkoztak, de a jelenben sem hittek az őrök fenyegetésében, miszerint, ha nem hagyják abba a nemcsak szóbeli, de tetteles bántalmazásukat, lelövik őket. Miközben repítették a szidalmakat, majd később, hogy megmutassák, 'mit mernek, tudnak', a köveket, a cserépdarabokat a rabtartókra, az őrökre, a politikai tisztekre. Miközben nőttek a lyukak a kerítésben, melyeken a csont és bőr gyermektetek átpréselték magukat, hogy kitért karral rohanjanak a magyar sorstársakhoz, és ahogyan azt hasonló korú kislányok tennék a szüleikkel, ölükbe fészkelhessék magukat.

Papi szívét betölti a boldogság, mikor látja, hogy „a kis maszatjai kinyílnak, és ha csak pillanatokra is, de gyerekekké váltak”. Vagy mikor megtapasztalja, hogy azok, akik addig kinevették az oroszul tanuló társaikat, most azonnal kedves, gyöngéd mondatokat szeretnének megtanulni, melyek az apai szeretet ezerféle változatának kifejezésére alkalmasak. Az atya nem fotelben, de a fronton, majd hadifogolytáborban szerzett nyelvtudásába nem csoda, hogy nem tartozott bele a szótári alakú ismerete az ilyen szavaknak. Mondott hasonlót, a kértnek szinonimáját, de az nem elégítette ki azt, aki még egyénibb, még kedvesebb, még melegebb szavakkal akarta kifejezni szeretetét. Megnyílt a látszólag érzéketlenek szíve is. Akik a kenyérosztásnál még a morzsákért is harcolni voltak képesek a saját rabtársaikkal, most, mint a többi magyar rab, ők is megosztották mindenüket, amijük csak volt, kenyeret, vajot, cukrot, zsírt az „orosz kóbor kutyáknak nevezett gyermekekkel”.

Ezek a gyerekek valóban loptak, raboltak, betörték, sőt egyikük, egy ti-

zenkét éves, a többiek által vezéregyéniségnek tekintett kisfiú meggyilkolta az édesanyját. Édesapját hősi halottnak nevezte. Édesanyjáról pedig: „Megöltem, mert míg apám a harctéren volt, állandóan kurválkodott.” Nem azért ölte meg, mert nem szerette...

A pap számára, hiszen Isten kezében van az égi felelet, csak – ami felszentelésekor rábízott – egy földi válasz adása maradt: valahányszor találkozott, kezét fogtak, megsimogatta az arcát, és azt mondta neki: „Mégis szeretlek téged. Mi jó barátok vagyunk.” Nem részletezném, hogyan ért véget, hogyan vitték egy-két táborral odébb, és ott mit tettek honfitársaik (!!!), a rabtartóik ezekkel a szegény gyerekekkel, akikkel itt nem bírtak. Lehet, megtörtént, amit az itteni honfitársaik (!!!!!) is ígértek nekik, akik saját „jóságukat” végül így nyugtázva búcsúztak tőlük: „Örüljete, ti vaddisznók, hogy itt lehettetek. Máshol már régen agyonlőtték volna benneteket, mint ...-ben. Odavalók vagytok ti is.”

Hogy hihetetlen??? Az, hihetetlen, de igaz.

Nevezték azt is hihetetlennek, amiért a szerző Nobel-díjat kapott. A 27 éves orosz fiatalember, egy matematika-fizika szakos tanár, Alekszandr Iszajevics Szolzsenyicin, Sztálin bírálata miatt került 11 évre börtönbe és lágerbe. Rehabilitálása után megírja, és 1962-ben megjelenik az *Ivan Gye-nyiszovics egy napja*. A könyvről a magam számára a legpontosabbnak, és sajnos száz százalékban elhihetőnek tartom a 12 évet Gulágon töltött P. Balogh István kesernyés mosollyal összegzett véleményét: „Rózsaszín leányregény a valósághoz képest.”

S ha valóban „csak” az, visszatekintve „csak” a mi kis magyar büntető-táborainkra vagy a kitelepítések délibábos Hortobágyára, belátjuk, hogy

miért érdemelt 1970-ben Nobel-díjat a bátorság, mellyel Szolzsenyicin hírül adta a Gulág-világ létezését.

Az először 1973-ban megjelent *A Gulag szigetcsoport* 1–2 1989-es, az Új Idő Kft. (Debrecen) kiadású, 1110 oldal terjedelmű kötetének a fűlszövege a következő:

„E megrázó erejű dokumentumregény megjelenésekor még azokból is kétkedést váltott ki tényeivel, akik a veszélyt vállalva kézről kézre adták a hat részre szabdalt könyvet. Nemcsak a szovjet értelmiségnek a »brezsnyevcsinát« elítélő, a valósággal azonban csak félve szembesülő, közel sem szűk köre riadt vissza a sorokban rájuk tekintő tragédiáktól, de a nyugat-, és különösen a kelet-európai olvasók is. A Gulag azóta fogalommá vált. Nem egyszerűen a személyi kultusz, a sztálinizmus, a brezsnyevi önkény elleni fellépés szükségességének a szimbólumává, hanem a XX. századi embertelenség jelképévé is. Szolzsenyicin könyve nem egyike a »lágerródalom« nagyszámú visszamemlékezéseinek, hanem maga a kollektív emlékezet. Emlékezet a múltból és a jelenből, s a jelennél is inkább a jövőhöz szól. A regény hősei – a mai dokumentumregény minden szabályát felrúgva – létező és létezett személyek, saját névvel. Az eseményorsó sem írói absztrakció formálta valóság, hanem maga a valóság.”

A könyv szerzőjét mint „fasiszta”, „sovinoszta”, „népellenes” író a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa megfosztotta állampolgárságától és kiutasította az országból. Az orosz írószövetség a művet egyszerűen pamfletnek nevezte, és akként értékelte.

1973 és 1994 között, bár 1990-ben már visszakapta állampolgárságát, mint „vermonti remete” él egy erdei faházban a kanadai határ közelében.

76 éves, mikor 1994-ben hazatér, nagy reményekkel érkezik, hogy változtasson, hogy meghallgassák, hogy továbbadhassa élete tanulságait. „Ha akarjátok, itt helyben megmagyarázom, mi az élet lényege, mi az élet titka és értelme. Ne fussatok ábrándok után, ne törekedjetez címre, vagyorra! Évtizedek idegörlő munkája kell ezek eléréséhez, s egyetlen éjszaka elrabolhatja tőletek. Őrizzétek meg fölényes egykedvűségeteket az ételle szemben, ne rettegjetez a bajoktól, s ne sóvárogjatez a boldogság után, hisz úgyis mindegy: a keserűség nem tart örökké, s ami édes, az sem fenéig az. Örüljetez, ha nem fáztok, s ha éh és szomj nem gyötör benneteket, ha nincs megroppanva a gerincez, ha lábatok járni, kezetez fogni, szemetez látni, fületez hallani képes – van-e még, akire irigykednetek kellene? Ne irigyeljetez másokat. Aki irigy, elsősorban önmagát emészt. Dörzsöljétez meg a szemetez, mossátok tisztára szívetetez, s becsüljétez, nagyon becsüljétez meg azokat, akik szeretnek benneteket, akik jó szízzel vannak irántatez. Ne bántsátok, ne szidalmazzátok őket, ne váljatez el tőlük haragban, mert nem tudjátok, nem az lesz-e utolsó cselekedetez le tartóztatástok előtt, s úgy is maradtok meg az ő emlékezetükben!”

Fejezzem be itt, ezekkel a gyönyörű soraival Szolzsenyicinnek? Nem tehetem, bár a terjedelem, hiszen még csak alig kezdtem gondolataim kifejtéséhez, már így sem rövid, mégis meg kell toldanom egy idézettel, mely

a már említett Rózsás János *Ködbevesző múlt* kötetének, amelyről külön tanulmányban fogok beszámolni, hátsó borítóján olvasható:

„A GULAG-szigetcsopozt összel megjelenő harmadik kötetében többek között megemlítem Rózsás Jánost. Éppen azért, hogy közismertté tegyem ezt a nevet, mert egy nagyon jó szándékú és tisztességes magyar fiatalember, aki velem szenvedett egy táborban, és ma egy ismeretlen kis magyar helységben él. S akit két éve nyaggatnak, nyomorgatnak, hogy rólam szóló nyilatkozatot adjon közzé. A KGB megbízottait, s aztán a helyi hatóságokat szabadították rá, hogy csak nyilatkozzék, mindenáron és ellenem. Ám ez a magyar fiatalember mind a mai napig hallgat. Nem nyilatkozik. Képzeljük magunk elé egy ilyen vagy hasonló egyedülálló ember állapotát, aki az életét jobbá és könnyebbé tehetné azzal, hogy a KGB kívánságainak megfelelően nyilatkozik. S ő, a magyar, a tisztességes szándékú és jóakarató magyar nem nyilatkozik tisztességtelenül...” Alexander Szolzsenyicin. Elhangzott az irodalmi Nobel-díj átvételét követő sajtókonferencián Stockholmban 1974 decemberében.

Nyugodtan mondhatjuk tehát Szent Pállal együtt, hogy Isten ereje és Isten bölcsessége nyilvánult meg Krisztus kereszttjében. Legyünk ennek boldog tudatában, és fohászkozzunk szívünk mélyéből mi, krisztusiak: „Imádunk Téged, Krisztus és áldunk Téged, Krisztus, mert a Te szent kereszted által megváltottad a világot.”